

Cuvinte care te obligă

Crina-Maria Stanciu
Sorin-Claude Modreanu

I. Primum dividam

I.1.Lectura

Art. 1. 166 C. civ.

Contractul este acordul de voințe dintre două sau mai multe persoane cu intenția de a constitui, modifica sau stinge un raport juridic.

Și

Art. 1. 164 C. civ.

Obligația este o legătură de drept în virtutea căreia debitorul este ținut să procure o prestație creditorului, iar acesta are dreptul să obțină prestația datorată.

I.2.Summa

Acestea sunt reglementările contractului, ca izvor de obligații, și obligației, pe care le regăsim în Codul civil, Titlul II, Capitolul I. Contractul.

Iată deci conturat tabloul dispozițiilor legale de la care pornește studiul nostru. Trăsăturile pe care le vom decela din acestea ne vor folosi în scopul comparației cu structura pe care o vom descoperi pentru conceptele de jurământ și de promisiune (înțeleasă dincolo de instituția juridică a promisiunii de a contracta).

Noțiunea centrală a acestui studiu este cea de obligație. Ce înseamnă aceasta pentru sistemul juridic? Este diferită de înțelesul comun al acesteia? Sunt contractul, jurământul și promisiunea izvoare de obligații? Dacă da, în ce punct diferă acestea una de cealaltă și cum se raportează la noțiunea de obligație? În continuarea acestei lucrări, vom încerca să explicăm modul în care funcționează aceste noțiuni în cadrul sistemului de drept român, sprijinindu-ne și pe evoluția acestora în timp.

Pornind de la consacraarea legislativă a acestor instituții, vom analiza impactul lor social (și antropologic) și vom compara modul în care dreptul a încercat și a dorit să le reglementeze și modul în care au fost înțelese și utilizate în societate.

II. Secundum ponam casum

„Bine cu mintea-i chitind, luă Calhas cuvântul și zise:
„Scumpe lui Zeus Ahile, tu-mi ceri să vă spun tuturora
Care să fie necazul arcașului, Febos Apolon?
Eu bucuros o voi spune; ia seama tu însă și **jură-mi**
C-ai să fii gata să-mi dai ajutor cu vorba și fapta.
Mi-e să nu supăr cumva între Domnii Ahei pe acela,
Care-i mai tare ca toți și de care cu toții ascultă.
Biruire craiu-n mânie pe cel care-i stă sub poruncă;
Ciuda-i, măcar că pe o zi și-o ascunde și-o-nădușă-n sine,
Colcăie totuși în pieptu-i și cată prilej mai pe urmă
Ca s-o descarce. Deci juruie-mi tu, dacă vrei să mă aperi.”
Numaidecât îi răspunse lui Calhas șoimantul Ahile:
„Inimă prinde, destaină și spune ce cugetă zeii,
Iată, **mă jur pe Apolon, iubitul fecior al lui Zeus,**
Căruia, Calhas, rugându-te, Aheilor taine dezvălui:
Până ce eu mai viez și mai văd pe pământ, lâng-aceste
Vase adâncate, nici unul din toată aheimea de față
N-o să te-atingă”¹ (Homer, Iliada)

Și

A trimite o telegramă către B, menționând „Ai dori să cumperi terenul meu? Telegrafiază cel mai mic preț”. B telegrafiază către A „Cel mai mic preț este de 900 de lire”. A răspunde trimițând următoarea frază „Sunt de acord să cumpăr...pentru 900 de lire ceruți de către tine”.

Privy Council a arătat, însă că telegrama transmisă de B prin care se indica cel mai mic preț nu a reprezentat decât o simplă indicație necesară a fi luată în vederea încheierii unui

¹ Homer, *Iliada*, trad. G. Murnu, f.e., pp. 47-48.

viitor contract, iar nu asumarea unei obligații. Astfel, a doua telegramă nu ar fi putut fi considerată ca pe o ofertă de a contracta².

Adesea; pentru a ne lega prin cuvinte încercăm să aducem laolaltă persoanele prin intermediul încrederii care ar trebui să existe între acestea. Ceea ce putem remarca, însă este o tendință din ce în ce mai mare de a relativiza încrederea și a o include într-un con de umbră. O căutăm neîncetat fiindcă, altminteri, nu am putea să trăim și să evoluăm în cadrul actualei societăți.

Încrederea a fost, este și va fi un element incipient care contribuie la cooperarea dintre oameni. Pentru a o califica juridici s-au dorit a fi create variate instrumente sau tipare cărora acțiunea sau inacțiunea subiectului din societate să i se subsumeze. Un prim atare tipar este redat prin buna-credință. În continuare, încrederea o vom lega de un al doilea tipar, al cuvântului dat prin promisiune sau prin contract, cuvânt pe care subiectul de drept va trebui să îl respecte spre a nu aduce asupra sa dubiul sau suspiciunea de a nu fi fost onest. În acest fel, ajungem la întrebarea la care încercăm să răspundem și anume „Care este rolul cel mai potrivit spre a-i fi atribuit încrederii în sfera juridică, astfel încât aceasta să se mențină și, mai mult decât atât, să fie garantată?”. Fundamentul acestei întrebări rezidă în conduita umană, în elementele faptice care au loc zi de zi.

Încrederea reprezintă, așa cum bine o ilustrează și Dicționarul Explicativ al limbii române, „sentiment de siguranță față de cinstea, buna-credință sau sinceritatea cuiva”³. Cu alte cuvinte, ne întrebăm dacă un sentiment, o stare de spirit aparte ar putea sau nu să fie explicat cu ajutorul unui instrument juridic și care ar fi acela mai potrivit. Formele pe care le-ar putea lua încrederea sunt multiple, punctul de plecare fiind acela al modalităților de exteriorizare a voinței insului spre conferirea de efecte juridice unor, aparent, simple cuvinte. Astfel, putem vorbi despre o voință exteriorizată și încadrată de forme ori de o voință exteriorizată prin viu grai – aceasta de pe urmă fiind și starea pură a voinței, a ceea ce dorește a realiza subiectul de drept. Continuându-ne raționamentul, ajungem la concluzia că modul în care este exteriorizată voința persoanei are să dicteze și forma acordată încrederii spre a o menține în timp. Avem nevoie de garanții, dar cuvântul dat în cadrul unei înțelegeri a părților ar trebui redat sau transformat prin încrederea pură. Aceasta ar trebui să ne pravină de la persoane prin comportament și vorbe care

² A se vedea site-ul:

<https://www.lawteacher.net/cases/agreement-cases.php> (consultat la data de 22 octombrie 2021).

³ A se vedea site-ul: <https://dexonline.ro/definitie/incredere>(consultat la data de 1 octombrie 2021).

obligă doar la momentul în care lexemele ar fi cuprinse într-un înscris desemnat garant pentru onestitate.

Simplitatea cu care este înveșmântată o înțelegere dintre persoane este una aparte. Cu toate acestea, vom remarca încercarea de ocrotire a încrederii prin variate formalități. Înțelegerea dintre subiectele de drept prezintă importanță prin momentul la care își va produce efectele. Oamenii își doresc ca efectele acesteia să se producă de îndată, însă cele anterior afirmate nu se vor putea concretiza deoarece, la început, înțelegerea doar prefigurează efecte viitoare. Astfel, vorbim despre promisiuni și jurăminte. Diferența dintre cele două rezidă în modul în care a fost stabilită forța coercitivă spre obligarea subiectului la îndeplinirea întocmai a obligației asumate: jurământul, spre deosebire de promisiune, presupune, pe lângă prezentarea conținutului a ceea ce dorește a realiza, sub forma unei promisiuni, și aducerea ca martori a unei divinități, precum și stabilirea sancțiunii care are să se abată asupra sa în situația în care nu are să își respecte cuvântul dat⁴.

Să fie cuvintele singurele apte care să lege și să creeze o obligație sau, pentru a realiza o protecție mai mare, precum și o prezumție de onestitate, ar mai fi necesare și unele formalități constrângătoare?

III. Tertium historia regulae explorabo

La început a fost cuvântul, apoi au fost promisiunea, jurământul și, într-un final, contractul. Adesea pentru a înțelege sensurile noțiunilor nu trebuie decât să facem un pas în spate și vom observa schimbarea formei, iar nu a cuvântului folosit pentru a lega individul prin intermediul obligațiilor. Cuvântul, precum, timpul rămâne același. Astfel, în anul 1914, în preajma Primului Război Mondial, o fetiță în vârstă de 7 ani încerca să afle sensul timpului, desfășcând mai multe ceasuri cu alarmă⁵. Sensul nu a fost găsit fiindcă timpul este mereu același,

⁴ Irene Berti, „Now let Earth be my witness and the broad heaven above, and the down flowing water of the Styx...” (Homer, *Mas XV*, 36-37): *Greek oath-rituals*, Ed. Presses Universitaires de Liège, 2006, pp. 181-209.

Lucrarea poate fi consultată integral pe site-ul:

<https://books.openedition.org/pulg/1142>(consultată pe data de 1.10.2021).

⁵ C. Blyth, *La timp: viața secretă a timpului într-o lume plină de viteză*, Ed. Baroque Books & Arts, București, 2019, p. 65.

schimbându-se doar forma dată acestuia redată(ca într-un recipient) de activitățile întreprinse, poate chiar, în ultimele minute...

Cuvântul ne este redat ca pe un mod în care ne exprimăm. Acesta ne ajută să arătăm celor din jur ceea ce gândim, prin exteriorizarea voinței. Cuvântului îi trebuie, însă un anumit veșmânt spre a putea avea valențe juridice, spre a putea produce efectele juridice dorite.

Spre aflarea modului în care a fost transformat cuvântul în promisiune, în jurământ și în contract, va trebui să urmărim filele istoriei, având drept punct de plecare, în fond, un alt *lexem* și anume „obligație”. Obligația prezintă acea legătură sau lanț creat între două sau mai multe persoane spre realizarea anumitor deziderate reciproce⁶. Această legătură a fost, mai înainte de toate, trasată între Dumnezeu și oameni spre a exista pace și fericire în lume. Ulterior, lanțul a fost prelungit spre ființele umane care doreau să evolueze din ce în ce mai mult. Uneori, acea legătură dintre om și Dumnezeu este utilizată drept fundament pentru obligația asumată între oameni. În acest fel, vom putea observa modul în care au înțeles subiectele de drept să stabilească sancțiunea pentru cazul în care o parte nu are să își respecte angajamentul asumat. Cu alte cuvinte, în această situație vor coexista două sancțiuni: una care ne parvine de la om pentru om, iar alta care ne parvine de la divinitate pentru a sancționa persoana de neîncredere.

În opera lui Gaius, obligația nu prezintă o definiție de sine stătătoare, vorbindu-se, mai cu seamă, despre clasificarea acesteia în funcție de izvor (contract sau delict). Urmare a acestei organizări teoretice s-a ajuns la crearea unei teorii a drumului trecut invers, incipitul regăsindu-se în delict sau obligație constrângătoare, ajungându-se către final la obligațiile voliționale, dorite, iar nu impuse⁷.

Obligațiile contractuale se realizează fie *in re* (prin tradițiunea bunului), fie *verbis* (cu ajutorul zicerilor constrângătoare), respectiv, *litteris* (cu ajutorul a ceea ce este redat pe coala de hârtie) ori prin acordul de voințe care a luat forma obligațiilor încheiate *consensu*. Ceea ce se poate remarca este necesitatea stabilirii unor formalități care să cuprindă voința persoanelor. Astfel, în cadrul obligațiilor încheiate *in re* se făcea remarcat, mai înainte de toate, împrumutul sau *mutuum*. Formalitatea adăugată acordului de voințe al părților era reprezentat de remiterea lucrului sau lucrurilor, alăturat numărării, măsurării sau cântării. Gândul pe care îl avea acela

⁶Reinhard Zimmermann, *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Ed. Juta & Co, Ltd Wetton, Cape Town, Johannesburg, 1952, p. 1.

⁷ Gaius, *Instituțiunile*, trad. Aurel N. Popescu, Ed Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, p. 217.

care realiza remiterea avea ca efect acordarea unui bun altuia în virtutea faptului că acest gest va deveni și unul reciproc.

Obligațiile contractate *litteris* presupuneau ca persoanele să scrie conținutul a ceea ce s-au obligat, un exemplu în acest sens fiind acela al trascrierii de creanțe – fie era trecută o prestație în contul unui subiect de drept, fie un cont era transmis de la un subiect de drept la altul⁸. Un alt exemplu de atare obligație se poate constitui și prin scrierea datoriei unei persoane (*chirographae* și *singraphae*)⁹.

O categorie aparte de obligații care au marcat primele încercări de prefigurare ale promisiunilor o reprezintă obligațiile verbale/*verbis*. Acestea se încheiau cu ajutorul întrebărilor și răspunsurilor prestabilite de legiuitorul roman – *Dari spondes?* (Promiți solemn că va fi dat?) și *Spondeo!* (Promit solemn!). S-a creat, astfel, o stipulație care urma să fie apărută pe calea a două acțiuni și anume *condictio* (pentru stipulațiile certe) și acțiunea stipulatorie (pentru stipulațiile incerte)¹⁰. Cuvintele utilizate pentru constituirea obligațiilor erau variate atât în formă (*Promittis? Promitto; Fideipromittis, Fideipromitto*), cât și în posibilitatea de a le utiliza în orice limbă ar fi fost cunoscută persoanelor care se legau juridic în acest fel. Ceea ce observăm este modul în care legiuitorul roman alegea condițiile de formă necesare a fi îndeplinite pentru stabilirea unei obligații între subiectele de drept. Mai mult decât atât, simplele cuvinte ale acestora devin forme ale solemnității care obligă la respect. Fundamentul solemnității este, astfel, descifrat în imaginea încrederii, acordului de voințe și a formei care va cuprinde cele două elemente anterior menționate.

Stipulația romană putea fi judecătorească, pretoriană sau convențională, acelea de pe urmă interesând prin varietatea domeniilor și angajamentelor la care putea fi aplicată.

Alte modalități de constituire ale promisiunilor în dreptul roman sunt *indicium* (promisiunea realizată pentru răsplătirea persoanelor dintr-o anumită comunitate dacă ar fi atenționat organele competente cu privire la locul în care se afla sclavul fugar), *votum* (perceput

⁸ În acest caz sunt ilustrate: *transcriptio a re in personam* (un exemplu în acest sens fiind reprezentat de prețul dintr-un contract de vânzare trecut în contul unui alt subiect de drept) și *transcriptio a persona in personam* (datoria unei persoane era transferată unei alte persoane care devenea, în acest fel, debitor).

⁹ Aceeași idee se regăsește în Gaius, *op. cit.*, pp. 233-234. Și *Intituțiile lui Iustinian*, în trad. V. Hanga, M. D. Bob, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 303.

¹⁰ *Intituțiile lui Iustinian*, în trad. V. Hanga, M. D. Bob, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 283.

ca pe un angajament unilateral sau ca pe o promisiune unilaterală realizată față de o organizație publică sau privată, în scop caritabil, cultural)¹¹.

Nu întotdeauna formele pe care le putea lua acordul de voință al părților au fost acelea care să-i ofere și efectele juridice deoarece existau și obligațiile născute prin consens (fiind suficient ca părțile să fie de acord cu privire la conținutul angajamentului).

În vremea împăratului Iustinian clasificării obligațiilor i s-au adăugat noi izvoare și anume cvasicontractele și cvasidelictele¹².

După cum am putut observa, juristul a dorit întotdeauna să ofere un veșmânt cât se poate de colorat obligațiilor pe care oamenii le luau asupra lor. Actualmente, situația nu s-a schimbat. Cu toate acestea, s-au făcut remarcate în trecut o serie de înțelegeri care nu prezentau un anumit tipar care să le cuprindă. Cu alte cuvinte, acea conduită a părților pe care astăzi o întâlnim sub forma obiectului raportului juridic civil, nu era limitată de forme, dar nici respectarea sa nu putea fi ocrotită prin intermediul acțiunii în justiție. Se discuta, prin urmare, despre pactele care cuprindeau acele obligații naturale, născute din morală și din bună-credință. În ciuda faptului că nu erau ocrotite de sancțiuni, aveau potențialul de a fi apărate pe calea excepțiilor (fiind, în acest fel, protejate măcar parțial)¹³. În acest fel, a apărut și maxima *nuda pactio obligationem non parit, sed parit exceptionem*. Existau trei categorii de astfel de pacte, respectiv, *pacta adjuncta* (pacte adăugate înțelegerilor ocrotite de acțiune în justiție), pactele realizate prin intermediul praetorului și care aveau la bază buna-credință a părților și *pacta legitima* (pacte care, inițial, nu erau ocrotite de acțiune în justiție, dar care primesc forță constrângătoare ca urmare a puterii legislative). Ulterior, împăratul Constantin a stabilit ca pactele să poată fi ocrotite pe calea acțiunii în justiție dacă erau realizate în scris.

¹¹ V. M. Ciucă, *Promisiuni. Pollicitatio romană și moderna doctrină estoppel(stuppa & legitimate expectation), sau forța onorabilității și a „mânilor curate”...*, publicat în revista IUS ROMANUM 2/2019, Sofia, pp. 7-8.

Articolul poate fi consultat pe site-ul:

[https://www.academia.edu/40549938/Promisiuni_Pollicitatio_and_estoppel_sau_for%C8%9Ba_onorabilit%C4%83%C8%9Bii_%C8%99i_a_m%C3%A2nilor_curate_\(consultat_la_data_de_28_octombrie_2021\).](https://www.academia.edu/40549938/Promisiuni_Pollicitatio_and_estoppel_sau_for%C8%9Ba_onorabilit%C4%83%C8%9Bii_%C8%99i_a_m%C3%A2nilor_curate_(consultat_la_data_de_28_octombrie_2021).)

¹² Yves Lasard, *Histoire du droit des obligations: titre I*, p. 42.

Articolul poate fi consultat integral pe site-ul:

https://www.academia.edu/2575217/Histoire_du_droit_des_obligations_titre_I?email_work_card=view-paper(consultat la data de 8 octombrie 2021).

¹³ W. L. Burdick, *The Principles of Roman Law and their relation to modern law*, Ed. The Lawyers co-operative publishing Co Rochester, New York, 1938, p. 467.

În dreptul anglo-american, de asemenea, s-a păstrat necesitatea de a nu conferi efecte juridice anumitor convenții ale părților în situația în care nu ar exista *consideration* sau beneficiul pentru o parte în schimbul prestației celeilalte părți. Mai mult decât atât, în istoria acestuia și în modul în care a fost formulată teoria *consideration* s-a adresat întrebarea „Este obligatorie executarea unui simplu pact, unui pact lipsit de o acțiune în justiție?”¹⁴. Continuând acest raționament, ne întrebăm la rândul-ne „Este obligatorie executarea unei promisiuni?”.

Începem prezenta secțiune redând câteva definiții date jurământului, pe care le vom situa apoi într-un anumit context istoric și cultural. Astfel, vom înțelege într-o manieră mai complexă acest concept, atât de puternic și de inerent ființei umane.

„Jurământul pare așadar un act lingvistic destinat să confirme o propoziție semnificantă (un *dictum*) căreia îi confirmă adevărul sau efectivitatea.”¹⁵ Iată deci o primă accepțiune a jurământului, dar care, după unii autori este incompletă. Limbajul nu poate fi singura componentă a jurământului. Jurământul a mai fost definit ca „un complex de afirmații și de gesturi rituale care stabilesc o relație între ființele umane și instanțe divine vizibile și invizibile.”¹⁶ În această accepțiune¹⁷, jurământul nu poate fi despărțit în mai multe componente care să aibă o eficiență individuală, ci trebuie privit ca un întreg astfel încât componenta verbală și cea gestică, împreună, să dea eficiență jurământului. O a treia definiție a jurământului este cea care afirmă că „Jurământul este o afirmație făcută cu un blestem, adică avându-l pe Dumnezeu drept martor și judecător a ceea ce spunem, ne supunem răzbunării Sale (s.n.), dacă Îl (s.n.) avem martor la un lucru fals.”¹⁸ Această definiție este suficient de complexă și conține toate trăsăturile pe care le vom arăta în cele ce urmează ca formând structura jurământului. Canoniștii defineau jurământul ca fiind „o formulă pe care o pronunța promitentul și prin care acesta îl avea pe Dumnezeu ca martor al promisiunii sale și se angaja față de El să o îndeplinească”¹⁹. Jurământul, în această reglementare, implică rostirea unor cuvinte specifice, precum „*Per Deum (...) per*

¹⁴ Dreptul canonic a teoretizat acestea de-a lungul timpului considerând că răspunsul ar fi unul simplu: *nuda pacta* trebuie transformat în *vestimenta pacta*. Acest deziderat urma a fi realizat prin intermediul celor patru veșminte: *re, verbis, litteris și consensu*.

¹⁵ G. Agamben, *Sacramentul limbajului. Arheologia jurământului*, editura Tact, Cluj-Napoca, 2008, p. 13.

¹⁶ M. Carastro, *Fabriquer du lien en Grèce ancienne : serments, sacrifices, ligatures. Mètis - Anthropologie des mondes grecs anciens*, Daedalus/EHESS, 2012, Dossier : Serments et paroles efficaces, N.S.10, par. 12; DOI : 10.4000/books.editionsehess.2678.

¹⁷ M. Carastro, *ibidem.*, par. 2.

¹⁸ J. de Viguerie, *Contribution à l'histoire de la fidélité: Note sur le serment en France à l'époque des guerres de religion*, în *Annales de Bretagne et de pays de l'Ouest*, 1975, p. 291, (traducerea ne aparține).

¹⁹ A. Esmein, *Serment Promissoire dans le Droit Canonique*, Le, 12 Nouvelle Revue Historique de Droit Français et Étranger, 1888, p. 248.

*Deum juro et sic me Deus adjuvet*²⁰, uneori²¹ împreună cu anumite gesturi rituale specifice, precum jurămintele „*tactis evangelii*”²². În dreptul canonic, jurământul, inspirat și din *stipulatio* din dreptul roman, devenise un contract formalist²³.

Jurămintele sunt, însă, de mai multe tipuri. În doctrină, „se obișnuiește să se distingă între jurământ asertoric, care se referă la un fapt trecut (și confirmă așadar o aserțiune), și jurământ promisoriu, care se referă la un act viitor (confirmat aici fiind, așadar, o promisiune).”²⁴ Desigur, o categorie separată o reprezintă jurămintele profesionale, prin care cel care jură se obligă să respecte o deontologie profesională specifică ariei în care își va desfășura activitatea. În această lucrare, având în vedere scopul propus și referințele utilizate, ne vom referi exclusiv la jurământul promisoriu.

„Că jurământul în variile sale forme are funcția principală de a garanta adevărul și eficiența limbajului este un fapt asupra căruia concordă atât izvoarele cât și cercetătorii.”²⁵. Tot astfel, se „reafirmă caracterul accesoriu al legăturii jurământului, care, în calitate de confirmare a unei afirmații sau promisiuni, presupune nu doar limbajul, ci și, în cazul jurământului de promisiune, proferarea unei obligații: „Jurămintele în sine nu produc o obligație nouă și specifică, ci se suprapun ca o legătură oarecum accesorie [*velut accesorium quoddam vinculum*] unei obligații valide în ea însăși.” (*ibidem.*, p. 333)”²⁶. Din această afirmație putem contura rolul și structura jurământului, care apare astfel, nu ca o formă de promisiune (sau ca o formă de a exprima voința de a se obliga ca într-un contract), ci ca pe un mod prin care promisiunea sau voința, astfel exprimată printr-o formă consacrată, este întărită prin această solemnitate.

În mitologia greacă, jurământul²⁷, „fiul discordiei, *Eris*, și biciul muritorilor, *Horkos* se așează în cetate pentru a pecetlui înțelegerile dintre cetățeni prin constrângere religioasă”²⁸. Această metaforă explică suficient de clar scopul și una dintre principalele caracteristici ale

²⁰ *Ibidem.*, p. 253.

²¹ *Ibidem.*, p. 254.

²² *Ibidem.*, p. 256.

²³ *Ibidem.*, p. 248.

²⁴ G. Agamben, *op. cit.*, p. 13.

²⁵ G. Agamben, *op. cit.*, p. 12.

²⁶ *Ibidem.*, p. 13.

²⁷ „Zile de spaimă, Erinii aleargă atunci lângă Orkos,

Zeul ce Eris născut-a, sperjurilor cruntă osândă.” Hesiod, *Munci și zile*, trad. de Șt. Bezdechi, București, Editura științifică, 1957, p. 82.

²⁸ M. Carastro, *op. cit.*, pp.79-107, par. 1 (traducerea ne aparține).

jurământului. Acesta se întemeiază pe puterea sa religioasă pentru a constrânge oamenii să respecte cuvântul dat.

În doctrina care studiază civilizația greacă s-a statuat în mod clar faptul că, așa cum reiese din sursele documentare, jurământul făcea parte integrantă din aceasta, în toate planurile vieții.²⁹ Cu precădere, „(...) blestemul ar fi fost chiar, pentru unii, consubstanțial legislației grecești datorită faptului că ar fi garantat ordinea constituită și eficacitatea legii.”³⁰ Așadar, nu este de mirare faptul că a existat o preocupare pentru studiul jurământului. S-a conturat o „(...) structură tripartită: 1) o invocare a zeilor, 2) o declarație sau o promisiune și 3) un blestem/benedicție care sancționează sperjurul, promițând în același timp prosperitate celui care a jurat și a rămas fidel jurământului.”³¹ Observăm că promisiunea este deci premisa jurământului, în sensul în care acesta a fost analizat în doctrină. Acesteia îi adaugă invocarea zeilor care vor asigura aplicarea blestemului sau a benedicției, în funcție de cum își va ține jurământul cel care l-a rostit. În acest context, trebuie explicat rolul și locul zeilor în jurământ. Aceștia sunt „Evocați în formulele de adresare, cel mai des în calitate de „martori”, *martures-marturoi*, dar și în calitate de „gardieni”, *phulakes* sau „supraveghetori”, *episkopoi* (...)”³² Dar și această noțiune necesită anumite observații cu privire la „(...) ce înseamnă funcția de martori, *marturoi-martures*, care le-a fost atribuită. În Grecia antică, *martus* nu este în mod necesar un martor ocular, cunoașterea sa nu se relevă întotdeauna din autopsie. Este, în primul rând, așa cum a arătat-o François Hartog, cel care este convocat pentru a auzi. Mai mult, nu este un arbitru neutru ci susține cauza uneia dintre părți.”³³

Într-o analiză juridică a jurământului, în forma în care a existat în civilizațiile Greciei antice și Romei antice, este necesar să facem anumite delimitări cu privire la structura acestuia și a unor instituții juridice cu care are, cel puțin în aparență, cele mai multe similarități. Jurământul apare, astfel, a fi „(...) antecedentul direct al contractului.”³⁴

În dreptul canonic, atenția deosebită acordată jurământului promisoriu a determinat analiza atentă a acestuia și decelarea trăsăturilor specifice. Acesta era un contract care putea fi adaptat multor raporturi juridice, fără să fi fost limitat la un obiect specific. De asemenea, are

²⁹ *Ibidem.*, par. 3.

³⁰ *Ibidem.*, par.4.

³¹ *Idem.* (traducerea ne aparține).

³² *Ibidem.*, par. 20 (traducerea ne aparține).

³³ M. Carastro, *op. cit.*, par. 23 (traducerea ne aparține).

³⁴ M. Carastro, *op. cit.*, par. 8 (traducerea ne aparține).

caracter unilateral deoarece obligația este asumată prin jurământ față de Dumnezeu, cealaltă parte care ar putea beneficia de efectul promisiunii asumate fiind, în această situație, privită ca pe un element secundar al acestei înțelegeri. Jurământul nu depinde de cauză, aceasta fiind subînțeleasă. Eventuale reguli stabilite de dreptul civil cu privire la capacitate nu sunt aplicabile, singura cerință cu privire la manifestarea unui consimțământ valabil fiind existența discernământului. În ceea ce privește viciile de consimțământ, violența nu este recunoscută, dolul este recunoscut atât timp cât jurământul este rezultatul manopereleor dolosive, iar situația erorii nu era stabilită cu certitudine. Un aspect interesant cu privire la aceste caracteristici ale jurământului îl reprezintă transmisibilitatea acestuia. Creanța născută din jurământ era transmisă moștenitorilor celui care beneficia de efectele acestuia, dar se stingea odată cu decesul celui care și-a asumat jurământul.³⁵ Caracterul contractual al jurământului este cu atât mai clar cu cât se explică și se delimitează funcționarea acestor instituții specifice dreptului civil.

Cât despre utilitatea jurământului, doctrina a apreciat, „Conform unei paradigme repetate de nenumărate ori, forța și eficacitatea jurământului trebuie căutate în sfera „forțelor” magico-religioase de care aparțin la origine și care se presupune a fi cea mai arhaică: ele derivă din aceasta și se estompează odată cu declinul credinței religioase.”³⁶ Noțiunea de forță magico-religioasă este considerată inadecvată de unii autori.³⁷

O altă utilitate a jurământului provine din faptul că, în anumite situații, se poate aplica unor raporturi cărora dreptul civil nu le poate oferi protecția dorită de părți, sau care erau interzise prin norme care nu protejau interesul public și de la care se putea deroga astfel prin jurăminte.³⁸ Astfel „Femeia căsătorită putea jura să respecte alienarea pe care a consimțit-o a fondului său dotal (...). Pactul comisoriu, interzis în gaj și ipotecă, putea face obiectul unui jurământ valabil. Minorii de 25 de ani puteau jura să respecte alienarea pe care o consimțeau a bunurilor lor; (...) Femeia putea să se angajeze pentru altul prin intermediul unui jurământ, deși senatusconsultul Velleian a anulat acest *intercessio*. (...) Renunțarea la o succesiune viitoare, care era prohibită de dreptul civil, putea face obiectul unui jurământ valabil. (...) Se putea jura pentru

³⁵ A. Esmein, *op. cit.*, pp. 263-269.

³⁶ G. Agamben, *op. cit.*, p. 20.

³⁷ M. Carastro, *op. cit.*, par. 2.

³⁸ A. Esmein, *op. cit.*, pp. 271-272.

respectarea unei donații, deși *insinuatio* cerut de lege nu fusese operat. Se putea de asemenea jura pentru respectarea unei donații între soți care era prohibită de lege.”³⁹.

Observăm, din analiza realizată anterior, faptul că definițiile provin din diverse ere și civilizații. Cel mai important element comun al diferitelor accepțiuni ale jurământului îl constituie includerea zeilor în această structură⁴⁰. Una dintre principalele utilități ale jurământului este, în opinia noastră, faptul că „atât Nobilii cât și oamenii de rând trebuie să respecte și să îndeplinească cu sfințenie.”⁴¹.

IV. *Quartum comparabo*

„Alfa este prima literă din alfabetul grecesc; omega este ultima. De asemenea, ele sunt nume date lui Iisus Hristos și sunt folosite ca simboluri pentru a arăta că Isus este începutul și sfârșitul întregii creații”⁴². Astfel, prin cuvintele folosite la începutul unui contract („Mă oblig să, pentru ca tu să” și, respectiv „Accept și mă oblig să... în schimbul ca tu să...”) se realizează acordul de voințe al părților în scopul constituirii unei înțelegeri, ceea va constitui litera Alfa a promisiunii, contractului sau jurământului. Litera omega va fi redată fie de executarea înțelegerii, respectiv exercitarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor astfel constituite (înțelesul pozitiv al înțelegerii părților) fie litera omega va însemna o neexecutare culpabilă a obligațiilor (înțelesul negativ al înțelegerii părților). Primele cuvinte ale unei persoane vor trebui analizate pentru ca reaua-credință să ne confere mai multă chibzuință.

Pactul reprezintă o înțelegere dintre două sau mai multe persoane de a face sau a da ceva, înțelegere exprimată prin cuvinte aparte, specifice unui promitent.

Pollicitatio este o promisiune care nu a fost nici cerută și nici acceptată de beneficiarul promisiunii. Aceasta este „an even more miserable creature than the mere promise or bare pact”⁴³. *Pollicitatio* nu a fost considerată un mare susținător al încrederii dintre membrii comunității fiindcă nu de puține ori era încălcată. Cele două ipostaze care erau văzute drept modalități de fortificare a încrederii și de asigurare a ținerii cuvântului dat erau situația în care

³⁹ *Ibidem.*, pp. 272-274.

⁴⁰ J. de Viguerie, *op. cit.*, p. 291.

⁴¹ *Ibidem.*, p. 291.

⁴² Biblia, Apocalipsa 1:8.

⁴³ A. W. Brian Simpson, *A History of the Common Law of Contract. The Rise of the Action of Assumpsit*, Ed. Clarendon Press, Oxford, 2005, p. 387.

pollicitatio era făcută bisericii, universității, orașului, iar acestea deoarece aveau o cauză bine definită. O altă situație prezenta beneficiul primit de acela care promitea ca pe o garanție a respectării și realizării celor spuse.

În continuare, ne vom îndrepta privirea către un alt mod de a ilustra înțelegerile și anume, convenția. Cu alte cuvinte, convenția prezintă un întreg, iar înțelegerile cu ale lor denumiri specifice vor reda părțile acestui întreg.

În continuare, vom puncta faptul că între promisiune și stipulația romană, după cum s-a putut observa, nu există diferențe substanțiale. În prezent, de asemenea, nu le-am putea regăsi, singura posibilitate de aplicare a *stipulatio* fiind, poate, la momentul căsătoriei (formulele solemne fiind prezente)⁴⁴.

Promisiune, înțelegere și contract. Ce reprezintă una față de cealaltă și care sunt efectele juridice pe care le implică în acest triunghi de concepte?

Promisiunea unilaterală reprezintă afirmația unei persoane prin intermediul căreia aceasta se leagă, respectiv, se obligă la o prestație viitoare. Voința unei singure persoane este capabilă să creeze o modificare în realitate și să aducă un plus și, respectiv, un minus la nivelul patrimoniului subiectului de drept⁴⁵. Promisiunea unilaterală are caracter gratuit deoarece promitentul ia asupra sa o obligație fără a aștepta ceva la schimb din partea viitorului beneficiar. Deosebirea dintre contract și promisiune se regăsește la nivelul părților obligate, dar și la nivelul modului de îmbinare a voințelor spre realizarea anumitor deziderate.

În dreptul român, precum și în acela francez, promisiunea nu reprezintă un instrument juridic, ci este analizată ca pe un instrument precontractual cu ajutorul căruia se prefigurează un viitor contract⁴⁶. De aceea, conținutul promisiunii este apropiat de acela al contractului. În acest fel, se urmărește testarea intenției subiectului de drept de a se obliga în viitor. Acestea se remarcă

⁴⁴ A. W. Brian Simpson, *op. cit.*, p. 382.

⁴⁵ M. A. Hogg, *Promise: The neglected Obligation in European Private Law*, în *International and Comparative Law Quarterly*, Volumul 59, 2010, pp. 461-462.

Articolul poate fi consultat pe site-ul:

http://journals.cambridge.org/abstract_S0020589310000084 (consultat la data de 15 august 2021).

⁴⁶ Art. 1. 124 C. civ. fr. *La promesse unilatérale est le contrat par lequel une partie, le promettant, accorde à l'autre, le bénéficiaire, le droit d'opter pour la conclusion d'un contrat dont les éléments essentiels sont déterminés, et pour la formation duquel ne manque que le consentement du bénéficiaire.*

Și Art. Art. 1. 279. Cod civil.

Promisiunea de a contracta trebuie să conțină toate acele clauze ale contractului promis, în lipsa cărora părțile nu ar putea executa promisiunea.

și în modul în care cei doi legiuitori au ales să prezinte însemnătatea contractului, ca acord de voințe, acord care se formează din intențiile celor doi contractanți. Elementul subiectiv este așezat pe pedestal, dar lipsește un element constrângător al acelei intenții și anume morala.

Dreptul francez creează cu ajutorul contractelor speciale modalități de respectare ale cuvântului dat. Astfel, cuvântul dat se schimbă în funcție de contractul special, de angajamentul pe care ni-l asumăm⁴⁷. Vorbim astfel, despre o morală specială în funcție de fiecare contract realizat. Legiuitorul francez al anului 1804 a urmărit, să includă cât mai multe aspecte moralizatoare în drept, transmițând, pe această cale, și învățăturile lui Domat și Pothier. În acest fel, contractele precum acela de depozit, de mandat, de constituire a fideiuziunii devin contracte de bună-credință, bazate pe încrederea preexistentă dintre părți. Cu alte cuvinte, forma acordată voinței părților poate fi purtătoare de morală, fortificând, în acest fel, înțelegerea realizată.

În continuare, vom analiza autonomia de voință a părților. Voința părților, pentru a fi eficace din punct de vedere juridic, va trebui exprimată înainte de realizarea conduitei prefigurate. Prin urmare, omul nu va mai putea fi considerat stăpân al propriilor gânduri din moment ce voința sa va exista până la momentul renunțării. Totodată, trebuie avut în vedere modul de constituire a convențiilor: nu importă existența a două sau trei voințe la nivelul acesteia, cât contrarietatea acestora⁴⁸. Autonomia de voință conduce spre consensualism și ne relevă o modalitate prin care folosim limitele cuvintelor spre a crea obligații ocrotite de acțiune în justiție. Acest mod de folosire a cuvintelor poate reprezenta un instrument de conferire de efecte voinței părților. În ceea ce privește principiul solemnității, cuvintele nu vor mai putea reda o atare însemnătate fiind important modul de a le prezenta în sfera juridică⁴⁹.

În doctrina anglo-americană s-a pus întrebarea dacă „a promite” nu înseamnă același lucru cu „a încheia un contract” sau cu „a realiza o înțelegere”, respectiv cu a „transmite o ofertă de a contracta unei alte persoane”. Astfel, contractul este perceput ca pe o sumă de promisiuni, dar promisiunea nu este văzută ca pe un element esențial pentru constituirea unui atare act.

⁴⁷ J. Carbonnier, *Flexible droit. Pour une sociologie du droit sans rigueur*, Ed. Lextenso, Issy-les-Moulineaux Cedex, 2001, p. 339.

⁴⁸ René Demogue, *Traité des obligations en général*. Tome II, pp. 129-130.

⁴⁹ Ioana Cristina Panțu, *Contractual Consensus – The Evolution of the Notions of Formalism and Consensualism*, în *Contemporary Legal Institutions*, Vol. 5, 2013, pp. 1-7.

Articolul poate fi consultat pe site-ul:

https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/5678058/mod_resource/content/2/CONTRACTUAL%20CONSENSUS%20%E2%80%93%20THE%20EVOLUTION%20OF%20THE.pdf(consultat la data de 28 octombrie 2021).

Urmare a acestui fapt, promisiunea nu reprezintă decât o primă treaptă necesară a fi depășită pentru a se forma contractul, promisiune care, uneori este închisă de forma ofertei de a contracta. Oferta devine, astfel, un fel de depozitar al unui alt act incipient redat prin promisiune⁵⁰. În teoria contractului regăsită în acest sistem de drept s-a încercat includerea valorii morale a obligației prin stabilirea unei definiții mai aparte pentru contract⁵¹. Astfel, la momentul în care o parte promite, aceasta invocă în același timp încrederea celeilalte persoane⁵². Cu alte cuvinte, cea mai importantă condiție de validitate a contractului este redată de motivul determinant pentru îndatorarea părților una față de cealaltă, respectiv de avantajul care va fi obținut prin încheierea contractului și, respectiv, prin acceptarea promisiunilor reciproce⁵³. În dreptul anglo-saxon condiția intenției este ridicată pe piedestal „*it must be an intention to create legal relations*”⁵⁴. Acestea le coroborăm cu ceea ce este prezentat în Restatement Second of Contracts, „*A contract is a promise or a set of promises for the breach of which the law gives a remedy, or the performance of which the law in some way recognizes as a duty.*”⁵⁵ și se deduce *consideration*, respectiv, cauza pentru încheierea promisiunilor și a contractelor. Aceasta are două forme: *executed consideration* (conduita părților este realizată, iar promisiunea va deveni constrângătoare la momentul executării obligațiilor asumate; regăsim această formă, de obicei, în formarea contractelor unilaterale) și *executory consideration* (conduita va fi realizată în viitor, după formarea contractului, urmare a promisiunii încheiate; se remarcă la formarea contractelor bilaterale)⁵⁶. Cu alte cuvinte, în dreptul anglo-american nu poate fi încheiat un contract în lipsa

⁵⁰C. J. Estes, *Contract: A Promise or an Agreement*, în *St. Louis Law Review*, 1926, p. 294.

Articolul poate fi consultat pe site-ul:

https://openscholarship.wustl.edu/law_lawreview/vol11/iss4/4(consultat la data de 12 octombrie 2021).

⁵¹ Anthony J. Bellia Jr., *Promises, Trust and Contract Law*, în *American Journal of Jurisprudence*, Vol. 47, 2002, p. 25. Articolul poate fi consultat pe site-ul:

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=910204(consultat la data de 12 octombrie 2021).

⁵² *Ibidem*, pp. 28-29.

⁵³ Ernest G. Lorenzen, *Causa and Consideration in the Law of Contracts*, în *Yale Law Journal*, Vol. XXVIII, 2019, pp. 621-623.

Articolul poate fi consultat integral pe site-ul:

https://www.jstor.org/stable/786772?seq=1#metadata_info_tab_contents(consultat la data de 2 noiembrie 2021).

⁵⁴ *Baird Textile Holdings Ltd. v. Marks & Spencer plc* [2001] EWCA (Civ) 274,

⁵⁵ Restatement Second of Contracts § 1

⁵⁶ Emily W. Weitzenböck, *English Law of Contract: Consideration*, în *Norwegian Research Center for Computers & Law*, 2012, p. 2.

Materialul poate fi consultat pe site-ul:

<https://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JUS5260/v12/undervisningsmateriale/Consideration.pdf>(consultat la data de 5 noiembrie 2021).

unui avantaj pe care părțile să îl urmărească, caracterul oneros al înțelegerilor dintre părți fiind dominant, iar promisiunile unilaterale (esențialmente cu titlu gratuit) fiind înlăturate de la ocrotire pe calea acțiunii în justiție.

Acordurile sau celelalte înțelegeri întreprinse de persoane constau în aceea că una dintre părți va trebui să facă ceva pentru cealaltă parte, în schimbul unui beneficiu. Nu toate înțelegerile vor presupune și actul incipient al promisiunii. Astfel, se va face distincția între înțelegeri nonpromisorii și înțelegeri promisorii, cele de pe urmă implicând asumarea unei obligații prin intermediul formulei „Promit”. Înțelegerile nonpromisorii presupun ca fiecare parte să intenționeze a realiza un anumit deziderat prin intermediul acțiunii sau inacțiunii celeilalte părți; intenția unei părți se continuă în intenția celeilalte părți.

Preluând cele anterior prezentate, ne punem întrebarea care sunt obligațiile morale pe care o persoană și le asumă la momentul încheierii contractului. Mai mult decât atât, ne întrebăm cum vor influența obligațiile morale pe acelea legale⁵⁷. Astfel, una dintre teoriile existente în dreptul anglo-american consideră că persoana va fi legată moral prin promisiunea sa, fiind determinată să o respecte deoarece a creat prin propria voință un set de reguli, de drepturi și de obligații îmbrăcate de o haină morală care a devenit garanție pentru cealaltă parte – i s-a conferit o dovadă de încredere prin intermediul obligațiilor asumate de promitent⁵⁸. Astfel, s-a considerat că, din moment ce contractul este o sumă de promisiuni, atunci acesta v-a trebui respectat datorită promisiunilor.

O altă teorie se conturează în jurul contractului, perceput ca pe un acord de voință al părților, prin comparație cu promisiunea originară sau simplă care nu va include un acord de voință de fiecare dată. În acest fel, promisiunea devine un mijloc prin intermediul căruia se conturează elementul moral al obligației. Pentru a putea discerne între promisiunea care cuprinde un acord de voință al părților și celelalte forme de exteriorizare ale consimțământului vom analiza angajamentul unilateral sau promisiunea unilaterală. Acesta reprezintă o formă de act unilateral capabil a da naștere unui raport juridic datorită voinței declarate a unei singure persoane. Ceea ce se poate remarca este caracterul subsidiar al acestuia, putând fi folosit doar dacă nu ar putea fi create obligații prin intermediul unui alt instrument juridic cum este

⁵⁷ G. Klass, *Promise, Agreement, Contract*, în *Research Handbook on Private Law Theories*, 2020, p. 9.
Articolul poate fi consultat pe site-ul:

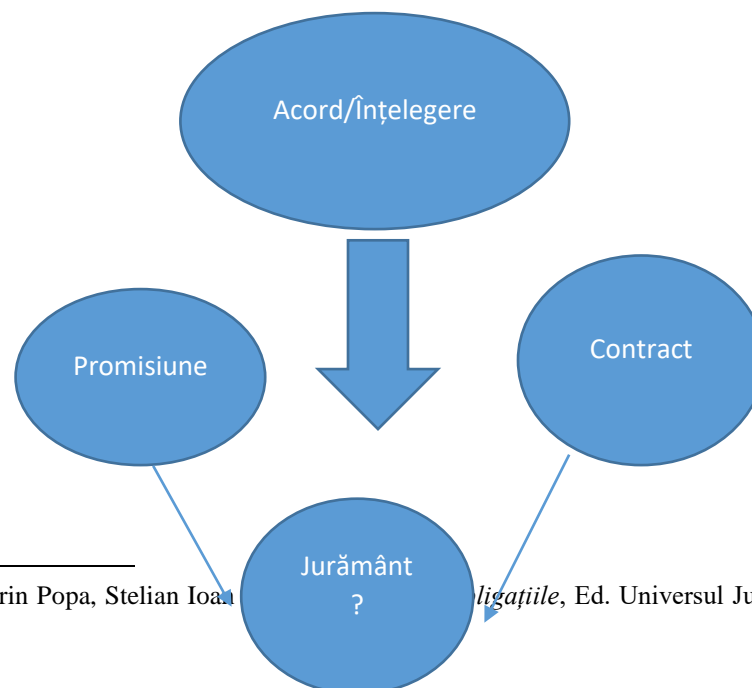
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3525131(consultat la data de 20 octombrie 2021).

⁵⁸ *Ibidem*, p. 10.

contractul. De asemenea, angajamentul unilateral are un caracter utilitar – angajamentul este util persoanei și societății – precum și un caracter precis – acestea observându-se în modul în care este exprimată voința persoanei și forma pe care aceasta o poate lua. Regimul juridic aplicabil în această situație este acela stabilit pentru oferta fără termen de acceptare, adresată absenților⁵⁹. Oferta de a contracta reprezintă propunerea făcută unei alte persoane de a încheia un anumit contract(există un anumit scop pentru realizarea unei oferte și anume încheierea contractului). Aceasta presupune, de asemenea, stabilirea condițiilor esențiale pentru încheierea contractului. Punctăm, în continuare, diferența dintre acordul unilateral și promisiune unilaterală de a contracta: în vreme ce acordul este act juridic unilateral, promisiunea este contract⁶⁰.

A treia teorie se referă la componenta economică a înțelegerilor dintre părți ilustrată prin remediile care pot fi folosite în cazul în care acestea nu vor putea fi respectate.

În ciuda faptului că sistemul de drept anglo-american cunoaște o „ostilitate tradițională față de noțiunile împrumutate din morală, precum buna-credință”⁶¹, refuzând să le consacre în mod expres (așa cum o fac sistemele de drept continental), acesta recunoaște efecte specifice principiului prin reglementarea unor instituții specifice precum *promissory estoppel*, *unjust enrichment*, *misrepresentation*, *efficient breach of contract*⁶².

⁵⁹ Liviu Pop, Ionuț-Florin Popa, Stelian Ioan, *Contractele și obligațiile*, Ed. Universul Juridic, București, 2020, pp. 285-287.

⁶⁰ *Ibidem*, p 68.

⁶¹ S. Tisseyre, *Le rôle de la bonne foi en droit des contrats*, Ed. Presses Universitaires d' Aix-Marseille-Puam, 2012, p. 34.

⁶² L. Péloquin, C. K. Assié, *Droit contractuel – La lettre d'intention*, în *La Revue juridique Thémis (Québec)*, vol. 40, nr. 1/2016, pp. 192-193, *apud*. M. Floare, *Buna și reaua-credință în negocierea și executarea contractelor de drept comun, în noul cod civil și în dreptul comparat*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 224.

V. Quintum colligam

Oglinda prezintă reflexia persoanei, tulburată de gândurile acesteia, de acțiunile sale, de modul în care se percepe. Cuvintele sunt precum o oglindă: arată imaginea persoanei, tulburată de situațiile ivite zi de zi. Prin intermediul cuvintelor, persoana se obligă față de imaginea sa, precum și față de imaginea altora, la nesfârșit.

Prima imagine a cuvintelor în oglindă se observă în religie. Angajamentele asumate de persoane sunt nenumărate. Viața însăși a preluat din aceste angajamente pentru a exista pace în societate. Ce se întâmplă când devenim răspunzători pentru mai multe persoane, pentru cetățenii unei nații? Ne asumăm un angajament, arătându-le celor din jur că suntem de bună-credință și că vom ajuta pe toți să prospere:

„Psalmul 101

- 1. Voi cânta bunătatea și dreptatea; Ție, Doamne, Îți voi cânta.*
- 2. Mă voi purta cu înțelepciune pe o cale neprihănită. – Când vei veni la mine? – Voi umbla cu inima fără prihană în mijlocul casei mele.*
- 3. Nu voi pune nimic rău înaintea ochilor mei; urăsc purtarea păcătoșilor; ea nu se va lipi de mine.*
- 4. Inima stricată se va depărta de mine; nu vreau să cunosc pe cel rău.*
- 5. Pe cel ce clevește în ascuns pe aproapele său, îl voi nimici; pe cel cu priviri trufașe și cu inima îngâmfată, nu-l voi suferi.*
- 6. Voi avea ochii îndreptați asupra credincioșilor din țară ca să locuiască lângă mine; cel ce umblă pe o cale fără prihană acela îmi va sluji”⁶³.*

Forța constrângătoare este reprezentată de divinitate, iar obligațiile vor fi îndeplinite cu bunătate și cu dreptate. Astfel, David, înainte de a deveni împărat, a considerat necesare asumarea unor obligații față de viitorul său popor: să dea dovadă de înțelepciune, fără a pleca urechea la vorbele acelor care doresc răul supușilor săi. Buna-credință pe care o arată acesta este în opoziție cu reaua-credință a acelor care „clevetesc” sau a acelor „cu inima îngâmfată” și cu „priviri trufașe”. În aceste fel, s-a creat o obligație de bună-credință pentru un viitor împărat

⁶³Biblie, Vechiul Testament, Psalmul 101/Un psalm al lui David, p. 611,

pe calea angajamentului luat. Ceea ce importă este lipsa formei a acestui angajament. Cu alte cuvinte, încrederea în Dumnezeu, în popor și în forțele proprii este forma. Aceasta nu este cerută *ad validitatem* fiindcă supușii cred în persoana care și-a asumat anumite obligații. Cu toate acestea, acest angajament poate fi înțeles atât ca pe o promisiune, contract sau jurământ. Prin urmare, angajamentul va reprezenta întregul, iar promisiunea, contractul sau jurământul părți ale acestuia.

A doua imagine a cuvintelor în oglindă se va referi la modul în care scopul angajamentului asumat devine legat de dreptul civil, de *common law* și de dreptul canonic. Astfel, într-o speță din anul 1476 s-au argumentat următoarele „*for by law words without reason bind no one*”. „*By law*” semnifică legătura dintre cele trei sisteme menționate. Ceea ce putem remarca este modul în care este prezentat modul în care poate fi înțeleasă promisiunea: se explică modul în care se stabilește realizarea unei anumite conduite *in foro externo* spre *in foro interno*. Acestea sunt ilustrate cu ajutorul lucrărilor *Summa Angelica* și *Summa Rosella*, incluse în *Summae Confessorum*. Realizate în ultimii ani ai perioadei medievale de către doctrinari, reprezintă un real ajutor pentru preoțime. Acestea constau în răspunsuri la variate probleme cu care s-ar putea confrunta preoții în sfera profesională: dacă donațiile pot fi revocate pentru ingratitudine; regulile aplicabile ceremoniei căsătoriei. În mare parte, aceste lucrări erau produsul speculației⁶⁴.

Summa Rosella este lucrarea părintelui Baptista de Salis, iar *Summa Angelica* a părintelui Angelus Carletus. Puternic influențate de dreptul roman, urmăreau conturarea variatelor cazuri referitoare la cele ce se petrec în mintea subiectului și modul în care operează conștiința, astfel încât să poată fi formulate sfaturi pertinente pentru credincioșii care doreau să își protejeze sufletele de influențele nefaste ale vieții. Astfel, obligația era percepută drept îndatorire morală personală care se formează în cele două foruri ale conștiinței. Modul în care va fi îndeplinită este arătat sub forma unor sfaturi pentru sănătatea spirituală. Cele două *Summae* arătau, mai cu seamă, ceea ce se petrecea în forul intern al persoanei, bază a forului extern. Se prezintă importanța pactelor, precum și a promisiunilor realizate de persoane de-a lungul vieții, considerându-se un păcat nerespectarea acestora. Promisiunea este un început pentru un viitor contract. Prin urmare, prin reaua-credință prefigurată în această ipostază se va constitui păcatul.

⁶⁴A. W. Brian Simpson, *op. cit.*, pp. 377-382.

În dreptul canonic se pune un mare accent asupra cauzei și, respectiv *consideration*. Astfel, nu de puține ori promisiunile nu vor putea fi ocrotite de acțiune în justiție deoarece nu există un scop care să premeargă unei anumite conduite a persoanei. În acest fel, nici contractul nu va putea fi format dacă promisiunea fusese realizată în vederea încheierii acestui act. Ceea ce se face remarcant este existența promisiunii și a dorinței persoanei de a se obliga, existentă în forul intern, dar care nu va putea să fie adusă către forul extern din cauza lipsei unui deziderat aparte. Accentul se pune, în acest caz, pe intenția părților și pe condițiile pe care trebuie să le îndeplinim. În continuare se prezintă ceea ce înseamnă nerespectarea promisiunii și anume o minciună – „*a man does not lie, so long as he has a mind to do what he promises, because he does not speak contrary to what he has in mind..but if he does not keep his promise, he seems to act without faith in changing his mind*”⁶⁵.

O altă imagine în oglindă a cuvintelor ne parvine din filosofie. Astfel, Hobbes sau Wolff consideră obligația asumată de persoană ca fiind contrariul libertății sau al dreptului⁶⁶. Alți autori, precum Michel Villey în lucrarea *Philosophie du droit*, pornesc de la dreptul roman care ar percepe obligația ca pe un bun. Ceea ce își asumă debitorul în această ipostază reprezintă un raport juridic subiectiv care descinde din morală. În acest fel, contractul devine un transfer reciproc de bunuri, perceput ca pe un schimb de promisiuni care să contureze valorile morale ale unui raport juridic creat prin acest instrument⁶⁷.

Societatea și funcționarea ei au depins, dintotdeauna, de capacitatea indivizilor de a comunica și de a lucra împreună pentru atingerea unui scop comun. Mai mult, pentru ca această comunicare să fie eficientă și să contribuie la dezvoltarea armonioasă și la evoluția unei cetăți, este necesar ca informația schimbată să fie precisă și, mai ales, adevărată.

Deși presupunând că adevărul este reflexul, norma, iar minciuna excepția, conform principiului iusnaturalist al bunei-credințe (care depășește în mod natural sfera raporturilor juridice și domeniul dreptului), este firească preocuparea majorității formelor de civilizație pentru a se asigura că afirmațiile făcute de indivizii care o compun reflectă realitatea reducând astfel numărul acestor excepții la un minimum sănătos.

⁶⁵*Ibidem*, p. 393.

⁶⁶ Pierre Yves Quiviger, *Le Contrat comme lien et comme bien. Sur le contrat en droit romain selon Michel Villey, in lo. cit.*, G. Lewkowicz, M. Xifaras, *Repenser le contrat*, 2009, f.p.

⁶⁷ Michel Villey, *Philosophie du droit*, Tome I, Ed. Dalloz, Paris, 2001, p. 152.

Dintre definițiile jurământului, în mod egal utile și adevărate, considerăm că în ceea ce privește scopul acestei lucrări, cea mai potrivită este cea conform căreia „jurământul pare așadar un act lingvistic destinat să confirme o propoziție semnificativă (un *dictum*) căreia îi confirmă adevărul sau efectivitatea”⁶⁸. Așadar, limbajul este forma pe care o îmbracă mesajul transmis între oameni, însă acesta nu garantează prin el însuși veridicitatea celor afirmate și astfel se justifică utilitatea jurământului, conform definiției sus-menționate. Dar această funcție a jurământului, de a atesta și de confirma nu este absolută. Omul poate minți și o poate face și atunci când jură.

Așadar, ceea ce dă jurământului abilitatea de a confirma o afirmație este tocmai sancțiunea sperjurului. Și cum această sancțiune este una metafizică, abstractă, eficiența ei este mărginită de convingerile intime ale celui care a jurat. Dacă acesta din urmă este străin de divinitate, onoare, dreptate, corectitudine, credință și adevăr, sancțiunea sperjurului nu va funcționa, iar acesta este felul în care utilitatea jurământului își arată limitele inerente. Totul se petrece în forul interior și este, astfel, impregnat de subiectivitate.

În antichitate, jurământul care invoca divinitatea era cel mai uzual și, probabil, cel mai eficient. Teama de zei și de furia pe care aceștia (sau acesta, în cazul confesiunilor monoteiste) o puteau dezlănțui asupra cetății era obișnuită, astfel încât un asemenea jurământ și consecințele pe care le aducea sperjurul erau deseori suficiente pentru a încredința pe cineva de faptul că cel care a jurat își va respecta înțelegerea. Între cetățenii respectabili, de bună-credință, simpla venerație arătată de aceștia în mod normal era suficientă pentru a asigura faptul că numele divine nu au fost invocate în susținerea unui neadevăr. Dacă devotamentul celui care a jurat față de cele invocate nu era suficient, teama de consecințele încălcării unei afirmații solemne avea să fie.

Așadar, pentru ca un jurământ să-și arate utilitatea imediată este necesar ca persoana care a jurat și persoana care dorește să se asigure că o anumită afirmație va fi respectată să se raporteze la anumite valori comune (fie ele religioase, psihologice sau morale), iar acestea să fie invocate în cuprinsul jurământului. Iată cum un jurământ poate fi simbolul apartenenței la un fond cultural, social sau religios comun (susținut astfel prin utilitatea și frecvența utilizării acestora).

VI. Sextum opponam et quaestio

⁶⁸ G., Agamben, *Sacramentul limbajului. Arheologia jurământului*, editura Tact, 2008, p. 13.

În continuare, voi cerceta posibilele obiecțiuni la raționamentul implicat de text și voi lămurii contradicțiile după metoda dialectică.

Teza – pro auctoritas

Având în vedere circumstanțele socio-culturale actuale, atenția fiind asupra mijloacelor de coerciție, modul în care vor fi consfințite majoritatea înțelegerilor, este contractul.

Cu alte cuvinte, deși fiecare dintre noi este liber să încheie orice tip de înțelegere, în forma pe care și-o dorește, atât timp cât legea nu îi interzice, dintre formele descrise în acest articol și pe care le pot îmbrăca aceste înțelegeri, cea mai eficientă este, actualmente, contractul.

Principiul bunei-credințe guvernează orice înțelegere. „Mai mult, fundamentul justiției este buna-credință – aceasta înseamnă adevăr și fidelitate în promisiuni și înțelegeri”.⁶⁹ Așadar, premisa de la care orice persoană pornește atunci când inițiază o înțelegere este aceea a încrederii în Celălalt⁷⁰.

Încă nu putem imagina o societate în care să lipsească încrederea între cetățeni, atât de mult încât prezumția de la care se pornește într-o înțelegere să fie una de rea-credință (sau poate, în lumina noilor *smart contracts*, această ipoteză să fie reconsiderată?)⁷¹. Desigur, această încredere își are limitele inerente în natura ființei umane. Omul poate să nu își țină cuvântul dat, iar așteptările legitime pe care cealaltă parte la înțelegerea respectivă și le-a creat riscă să nu mai fie împlinite. Deși această situație reprezintă excepția, este necesar un mecanism care să limiteze efectele dăunătoare pe care le poate genera. Astfel, deși nu trebuie ca acest lucru să fie primul aspect luat în considerare în momentul în care o persoană analizează sub ce formă dorește să exteriorizeze voința de a încheia o înțelegere cu altcineva, mijlocul de coerciție care să prevină și să îndrepte un comportament neloial al celeilalte părți trebuie avut în vedere.

⁶⁹ Cicero, *On duties*, Volumul XXI, Leob Classical Library 30, traducerea de Walter Miller, 1913, pg. 25 (traducerea ne aparține).

⁷⁰ V. M. Ciucă, *Bona fides într-o nouă hermeneutică*, în volumul Simpozionului „Disponibilități creative în lume”, Societatea ”Vasile Pogor”, Iași, 2009, p. 14.

⁷¹ Ioana-Crenguța Leaua, prelegerea *Noile tehnologii și frontiere ale principiului legalității*, intervenție în cadrul Conferinței Naționale *Ipostaze ale principiului legalității în dreptul național și european*, 29.10.2021. S-a formulat opinia conform căreia în situația *smart contracts*, având în vedere modul în care operează acestea prin intermediul tehnologiei *block-chain*, prezumția este una de rea-credință, contrar modelului clasic.

Din acest punct de vedere, consider că răspunsul poate fi diferit în funcție de epoca și de circumstanțele socio-culturale la care ne raportăm. Jurământul oferă celui care ar putea beneficia de pe urma unui jurământ promisoriu garanția că divinitatea invocată în cuprinsul acestuia va sancționa sperjurul, în cazul în care cel care jură nu își respectă jurământul. Această formă de a proteja cuvântul dat și de a preveni o încălcare poate funcționa foarte bine într-o societate în care religia era o parte indisolubilă a vieții sociale și o încălcare a unui cuvânt dat în fața unei divinități era ceva de neconceput. Din contra, într-o societate profund laicizată, în care rigoarea cu care se respectă tradițiile religioase este mult dizolvată, în care dreptul și religia sunt separate, iar religia și modul în care se raportează fiecare la aceasta a devenit ceva foarte personal, un jurământ nu și-ar mai atinge scopul. Într-o atare societate, cum este cea din prezent, este mult mai rezonabil să consacram înțelegerile în contracte, deoarece executarea acestora este asigurată de forța coercitivă a statului, pe care nimeni nu o poate eluda în funcție de propriile convingeri.

Antiteză - Contra auctoritas

Contractul nu ar trebui să mai fie mijlocul principal de coerciție, respectiv, forma care să îmbrace cel mai bine voința persoanelor spre realizarea dezideratelor societății. Contractul a decăzut, morala și onoarea fiind acelea care să testeze buna-credință a subiectelor de drept spre consfințirea unei înțelegeri întregi.

În anul 1971, unii doctrinari aduceau în prim-plan declinul contractului și înlocuirea acestuia cu raporturile juridice conturate în jurul dreptului public⁷². Următorii ani au arătat faptul că sfera contractuală s-a multiplicat în forme, arătând, astfel, juriștilor o nouă criză a contractului prin formele pe care le poate lua voința unei persoane, dar și prin modul în care ne este ilustrat de către lege. Cu alte cuvinte, prin multitudinea de înțelesuri pe care legea le acordă contractului, s-a ajuns la o criză semantică a acestuia. Încercăm să ni-l explicăm și să ne gândim la metoda pe care ar trebui să o folosim spre a testa cel mai bine încrederea pe care o avem în cei din jur, în

⁷² Gregory Lewkowicz, Mikhaïl Xifaras, *Droit et philosophie face aux nouvelles pratiques contractuelles*, in loc. cit., Gregory Lewkowicz, Mikhaïl Xifaras, *Repenser le contrat*, 2009, f.p.

Volumul poate fi consultat pe site-ul:

viitorii contractanți. Mai mult decât atât, ne întrebăm care este forma de constrângere cea mai eficientă pentru ocrotirea bunei-credințe a părților?

În vederea găsirii necunoscutelor, vom aduce în prim-plan forma pe care o acordăm contractului. Astfel, prin intermediul solemnității exacerbate temerea omului s-a îndreptat către sancțiunea legală, contractul însuși fiind folosit ca pe un instrument de pedepsire a persoanei. Ulterior, au fost adăugate remediile contractuale pentru situația în care o persoană nu și-ar îndeplini obligațiile. Teama rezidă în sancțiunea prevăzută de lege în cazul nerespectării formei cerute *ad validitatem*.

Mai este necesară această temere de lege? Jurământul a folosit temerea față de divinitate, dar promisiunea ar părea a folosi teama față de propria persoană și de societate. Onoarea și buna-credință sunt reconfigurate la nivelul promisiunii. Nu mai avem susținerea în încheierea contractelor decât din partea propriei persoane. Promițând, înainte de a încheia un contract, arătăm faptul că recunoaștem o greșală viitoare, că ne temem de modul în care se va contura imaginea noastră în oglinda sau privirea altei persoane. Astfel, promisiunea devine instrumentul necesar a fi folosit pentru a scoate în evidență onestitatea aceluia cu care vom contracta.

Contractul actual nu prezintă valențele morale bine conturate, iar promisiunea i le-ar putea acorda. Precum pactele romane care dovedeau faptul că în lipsa unui veșmânt juridic ele pot produce efecte juridice, dar sprijinite numai de încrederea aceluia care le încheiau, și promisiunile actuale se conturează în afara hainei juridice spre a conferi sprijin unei viitoare forme.

Dicta – Sinteză

În centrul oricărei forme de acord trebuie să se regăsească încrederea mutuală indiferent de forma de coerciție și de valorile puse în discuție, iar în lipsa încrederii prezumate, încheierea oricărui tip de acord este mult denaturată și îngreunată.

În loc de concluzie... „*Cuvintele se vestejesc numai când le tipărești!*”⁷³.

și

⁷³ André Gide, *Falsificatorii de bani*, Ed. Univers, București, 1980, p. 141.

„Ești stăpânul cuvintelor pe care nu le-ai pronunțat; ești sclavul celor pe care le-ai rostit”⁷⁴.

⁷⁴ Citatul poate fi regăsit pe site-ul:

<https://www.lesmotspositifs.com/blogue/93-citations-de-lao-tseu-considerere-comme-le-fondateur-du-taoisme/>(consultat la data de 8 decembrie 2021).